

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1064437/5

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערערת (משיבה בערעור שכנגד): **פלונית** (ע"י ב"כ עו"ד יניב ערבה)

נגד

המשיבות (מערערות בערעור שכנגד): **אלמונית ואחרות** (ע"י ב"כ עו"ד איתן קיובטרו)

הנדון: הסמכות לפרש הסכם, הסמכות ולהגדיר 'בני זוג', השתק מטענת סמכות

פסק דין

לפנינו ערעור, וערעור שכנגד על החלטת בית הדין האזורי בחיפה, מיום כ"ח בכסלו התשע"ו (10.12.15).

תמצית העובדות

המנוח [פלונית] קיבל בשנת 1959, בהיותו רווק, את משק מספר 5 במושב [...]

בשנת 1962 נשא [פלונית] את המערערת [פלונית]. בשנת 1966 קיבל [פלונית] את משק 55 במושב [...]. והמשק נרשם על שמו ושם אשתו [פלונית].

חיי בני הזוג נקלעו למשבר חמור עת התגלה ל[פלונית], בשנת 1977, שאשתו בוגדת בו עם אחיו במשך כארבע שנים. בין הצדדים נערך הסכם פירוד, ובמקביל חייב בית הדין את המערערת, [פלונית] בגירושין, אך היא סירבה לקבל את גיטה.

בנובמבר 1977 הגישו הצדדים בקשה משותפת לגירושין. ובה כתבו:

שנינו מעוניינים, מסכימים ומבקשים לעזור לנו להתגרש. לשנינו אין שום תביעות, זכויות ושום בקשות אחד מן השני [...]. האישה תעזוב את הבית מבלי כל זכויות, הבגידה היא של האישה.

כמה חודשים לאחר מכן, במרץ 1978, נערך בין הצדדים הסכם גירושין אשר קיבל תוקף של פסק דין בבית הדין הרבני בחיפה. אולם בפועל האישה לא קיבלה את גיטה. בהסכם נאמר:

[...] ה. הדירה במושב [...] תישאר אצל הבעל.

ו. [...]

ז. חוץ מהנ"ל אין תביעות זה לזה.

בשנת 1980, לאור סירובה של האישה לקבל את גיטה, קיבל המנוח [פלונית] היתר לשאת אישה על אשתו אחר השלשת גט בבית הדין. ואכן בשנת 1986 נשא המנוח מר [פלונית] אישה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שנייה – המשיבה גברת [אלמונית], ולהם שתי בנות: [א'] ו[ב']. (המשיבות והמערערות שכנגד בערעור זה).

[פלוגי] ביצע ניסיונות אחדים לשנות את הרישומים בסוכנות היהודית ולרשום את אשתו [אלמונית] כ'בר רשות' במשק שלו, אך בקשתו נדחתה הואיל וברישומי המושב נשארה המערערת [פלוגי] רשומה כבר הרשות במשק זה. ניסיונותיו למחוק את שם אשתו הראשונה מרישומי הסוכנות לא צלחו. בשנת 1998 קיבל חוות דעת מעו"ד שלי מהסוכנות הקובעת שאין די במה שכתוב בפסק הדין אשר עיגן את הסכם הגירושין כדי למחוק את זכויותיה של [פלוגי] במשק כולו, כיון שנעשה שם שימוש במילה "דירה", אלא צריך פסק דין חדש הקובע במפורש שהנ"ל הפסידה את זכויותיה בכל המשק.

ואכן טוענת המערערת [פלוגי] שהסכם הגירושין מביע הסתלקות מחלקה בבית בלבד אך לא מן הקרקע שעליו הוא ניצב ולראיה ציינה כי ההסכם נוקט בלשון: "הדירה תישאר אצל הבעל", קרי: הדירה ותו לא.

בשנת 2001 ניתן פסק דין בבית הדין הרבני האזורי שבו נקבע שלאור חוות דעתו של עו"ד שלי שההסכם כלשונו, אינו מורה אלא על הסתלקות מה'בית', ולאור העובדה שהתובע לא הביא כל מסמך לבסס את טענתו, שבהסכם הסתלקה [פלוגי] מכל זכויותיה במשק, על כן בית הדין דוחה את תביעתו. [פלוגי] הגיש תביעה נוספת לבית הדין בחיפה, וכן ערעור לבית הדין הגדול וביקש לתת לו הזדמנות להוכיח טענתו. בקשתו התקבלה עקרונית, בית הדין האזורי בהחלטתו מיום כ' בכסלו תשס"ג (25.11.2002) ובית הדין הגדול בהחלטתו מיום כ"ג בשבט תשס"ג (26.1.2003) קבעו שיהיה מקום לחזור ולדון בתיק אם יימצאו ראיות לביסוס הטענות.

בשנת 2006 גירש [פלוגי] את אשתו השנייה, [אלמונית], בגט פיטורין כדת משה וישראל.

בשנת 2010 נפטר [פלוגי] בעוד אשתו הראשונה, [פלוגי], לא קיבלה את גיטה.

לאחר פטירת המנוח, הגישה [אלמונית] תביעה לבית המשפט בחיפה, ובה ביקשה להכיר בה כבעלת הזכויות בנחלה (תביעה זו הוגשה בשנת כשהיא מתוקנת בחודש יוני 2012).

[פלוגי] הגישה כתב הגנה לתביעה זו ובו נתלתה בהחלטת בית הדין הרבני משנת 2001. בכתב התשובה טענה [אלמונית] כי פסק הדין של שנת 2001 ניתן בחוסר סמכות עניינית, מאחר שמרגע שיצא פסק דין לגירושין, אין בית הדין מוסמך לדון בסכסוך עתידי ביחס לפרשנות הסעיפים הממוניים שבהסכם הגירושין, וכי הסמכות נתונה לבית המשפט למשפחה.

בית המשפט למשפחה בהחלטתו מיום כ' במרחשוון תשע"ג (5.11.2012) קבע כלשון זה:

בנוסף, מאחר וחלק מהבעייתיות המשפטית הקיימת בתיק נובעת מכך שהתקיימו הליכים בבית הדין הרבני, הן בנושא מעמדו של המנוח, דהיינו האם נשוי או גרוש לנתבעת 2, האם נשוי או גרוש לתובעת 1 וכן בעניין הרכושי בינו לבין הנתבעת 2 על פי הסכם הגירושין שנחתם ביניהם בשנת 1978, לרבות פרשנות בית הדין הרבני להסכם הגירושין על פי פסק הדין משנת 2001. מאחר ועניינים אלו שזורים בתיק שבפני, על התובעת לפעול בבית הדין הרבני לשינוי פסק הדין וההחלטות שניתנו.

בית המשפט קבע עוד כי ישקול את דחיית מועדי הדיון בשאר העניינים שנותרו לדיון בפניו עד להכרעת בית הדין הרבני בעניין שהועבר אליו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביום כ"ד באדר תשע"ג (6.3.2013) הגישה גברת [אלמונית] תביעה לבית הדין האזורי בחיפה ובו היא מבקשת סעד הצהרתי לפיו אין לגברת [פלונית] כל חלק בבית ובנחלה 55 במושב [...] ואכן בכ"ח בכסלו התשע"ו (10.12.2015) נתן בית הדין את פסק דינו הקובע כי:

"בהסכם הגירושין בין [פלוני] לבין [פלונית] שנערך בבית הדין ביום [...] וקיבל תוקף של פסק דין, הסתלקה הגברת [פלונית] מכל זכויותיה בנחלה 55 במושב [...] הן מזכויות בבית והן מזכויות במשק, וכל זכויות 'בר הרשות' בנחלה זו נשארו למר [פלוני] בלבד, ועל הסוכנות היהודית לתקן את הרישומים שברשותה.

על החלטה זו משיגה גברת [פלונית] המערערת בתיק זה.

במקביל לערעור הראשי, משיגות המשיבות והמערערות שכנגד, שהן גברת [אלמונית] והבנות שנולדו מנישואיה עם מר [פלוני] המנוח, על החלטת בית הדין האזורי הקובעת:

[...] כמו כן, גם אלמונית לא תחשב כ'בת זוג' לעניין קבלת הזכויות של [פלוני] המנוח על פי ההסכם המשולש. [אלמונית] התגרשה מ[פלוני] שנים רבות לפני כן [...]

מסקנה: מהעיון בכל החומר שלפני אני מגיע למסקנה שאף לא אחת מהנשים – [פלונית] או [אלמונית] – לא תיחשב 'בת זוג' של [פלוני] המנוח, ואף אחת מהן לא זכאית לקבל את הזכויות שהותיר המנוח במשק.

המערערות שכנגד מבקשות לבטל את הקביעה שלפיה הן אינן זכאיות לקבל את הזכויות של מר [פלוני] בנחלה.

עד כאן העובדות.

נציג כעת את טענות הצדדים:

טענות המערערת [פלונית]

א. בית הדין קמא נעדר סמכות עניינית לדון בעיזבון המנוח בלי קבלת הסכמתה של המערערת, ובהתאם לסעיף 151 לחוק הירושה הערכאה המוסמכת היא בית המשפט.

ב. הסמכות לפרש הסכם ממון שעשו בני הזוג ביניהם נתונה לבית המשפט, ולא לבית הדין.

ג. בהתאם לבג"ץ 6103/93 (סימה אמיר נגד בית הדין הרבני הגדול) אם חסרה הסמכות העניינית – הסכמה או הסכמה מכללא להעניק סמכות, לא תועיל.

ד. ניהול ההליך בבית הדין קמא נעשה ללא שמיעת ראיות ועדים, באימתן אפשרות למערערת לקבל ייצוג משפטי, תוך חוסר שוויון בין המתדיינים.

ה. המשיבה [אלמונית] היא גרושתו של המנוח מר [פלוני] אשר במהלך גירושיהם נחתם ביניהם הסכם גירושין אשר קבע כי אין להם רכוש משותף ואין להם תביעות זה על זה. הסכם זה קיבל תוקף של פסק דין, ומסיבה זו מושתקת היא היום מלטעון לזכויות כלשהן.

ו. לא ניתן להגיש תביעה לפסק דין הצהרתי, במקום שבו ישנו פסק דין חלוט מלפני שנים רבות הקובע כי המערערת לא הסתלקה מן הנחלה כולה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ז. אין לבטל פסק דין חלוט על סמך עדותו של סופר הדיינים [שעליה, ביחס לנאמר בעת אישור הסכם, נסמך בית הדין בפרשנות ההסכם, וראה להלן], מכמה סיבות:

1. היא עדות יחיד.
2. העדות נמסרה בכתב בלבד ולא בעל פה.
3. העדות לא הועדה בפני בעל הדין.
4. העדות לא אמינה שכן אם סופר הדיינים, שהיה נוכח בשעת הדיון הראשון בשנת 2001, סבר שההסתלקות של המערערת היא מכל הנחלה, מדוע לא העמיד את בית הדין קמא על טעותו בשעה שקבע שההסתלקות היא רק מן הדירה עצמה.
- ח. במקרה שלפנינו אי אפשר להשתמש בתקנה קכ"ט לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים לפיה בעל דין ראשי לבקש דיון מחדש מבית הדין שדן בעניין על סמך עובדות או ראיות חדשות, משלש סיבות: ראשית, אין ראיות חדשות. שנית, העניין לא הובא בפני אותו הרכב שפסק את הפסק הראשון, ושלישית: המערערת אינה בעלת דין בפסק הדין הראשון, ועל כן אינה יכולה לבקש עיון מחדש.
- ט. הודאת המערערת כי בגדה בבעלה, נעשתה תחת איומים ואלימותו של בעלה המנוח, וכך גם הסכמתה לעזוב את הדירה ולאפשר למנוח להישאר לגור בו.
- י. הזכויות הרשומות בסוכנות היהודית ובמנהל רשומות על שם המנוח והמערערת בחלקים שווים, על כן הבעלות בהן היא לכל הפחות שווה.
- יא. למעשה, גם חלקו של המנוח בנחלה (50%) שייך למערערת, שכן הזכויות בנחלה הן זכויות אישיות ואינן זכויות קנייניות הניתנות להעברה. ועוד: לפי סעיף 20 (ה) (1) להסכם המשבצת' שנכרת בין הצדדים לבין הגופים המיישבים והמושב, זכות 'בר רשות' אינה זכות הניתנת להורשה אלא תועבר לבן הזוג שנותר בחיים, קרי: המערערת, אשר מעולם לא התגרשה מבעלה. מטעמים אלו גם אין משמעות לצוואה מבחינת עבירותן של זכויות אלו.

תשובת המשיבות – גברת אלמונית ובנותיה

א. גם המשיבה סבורה כי בית הדין הרבני נעדר סמכות לפרש הסכם גירושין, וזו אכן הייתה טענתה בבית המשפט למשפחה נגד פסק הדין שניתן על ידי בית הדין הרבני בשנת 2001, אלא שהמערערת דכאן לא קיבלה את הטענה הזו, והסתמכה על פסק הדין הזה בפני בית המשפט למשפחה, שהכריע בסופו של דבר להעביר את הדיון לבית הדין הרבני.

ב. המערערת אינה יכולה להישען על טענת חוסר סמכות מן הסיבות הבאות:

1. העניין הועבר לבית הדין הרבני על ידי בית המשפט, ומשהועבר, לא יועבר עוד אף שהערכאה הנעברת אינה בעלת סמכות עניינית מקורית.
2. משסמכה המערערת את ידה על פסק הדין הראשון שניתן על ידי בית הדין הרבני, אין היא יכולה לטעון לחוסר סמכות של אותה ערכאה עצמה.
3. טענת חוסר סמכות יש להעלות בהזדמנות הראשונה, והמערערת לא עשתה זאת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. טענת המערערת שלפיה לא ניתנה הסכמתה להתדיין בפני בית הדין הרבני בעניין ירושת המנוח, כפי שמחייב חוק הירושה, אינה רלוונטית, כיון שלא עסקינן בזכייתה בנכס מפאת ירושה אלא מכוח הסכם ממון שפירושו הוא העניין שנדון בפני בית הדין קמא.

ד. לבית הדין הרבני ישנה סמכות לבטל את פסק דינו הקודם בעקבות נסיבות או ראיות חדשות, וסמכות זו נתונה גם להרכב שאיננו ההרכב שנתן את פסק הדין הראשון. הדברים נכונים במקרה שלפנינו מקל וחומר שגם ההרכב הראשון החליט על סתירת הדין ודיון מחודש בעניין.

ה. טענת המערערת כי המשיבה אינה בעלת דין שיש בכוחה לבקש את סתירת הדין לפי תקנה קכ"ח – אינה רלוונטית, שכן במקרה שלנו המנוח עצמו הוא זה שביקש את סתירת הדין. זכות זו להגשת תביעה חדשה ולהמשך הדיונים עוברת – עם פטירת המנוח – ליורשיו, בהתאם לתקנה ס"ט לתקנות הדיון.

ו. בניגוד לטענת המערערת, בפני בית הדין אשר נתן את פסק הדין נשוא ערעור זה הוצגו ראיות חדשות וחלקן היה כלול בנספחים שהוגשו מטעם התובעות – המשיבות בערעור זה – לבית הדין קמא.

הטענות בערעור שכנגד

בערעור שכנגד מבקשות המערערות שכנגד, למחוק מפסק הדין את הקביעה שגב' [אלמונית] אינה זכאית לחלק בנחלה המנוח.

א. סוגיית זכאותן של המשיבות-המערערות שכנגד בנחלה מכוח 'ההסכם המשולש' אינה מצויה בסמכותו העניינית של בית הדין הרבני.

ב. סוגיית זכותן של המשיבות-המערערות שכנגד בנחלה תלויה ועומדת בפני בית המשפט למשפחה משנת 2010.

ג. סוגיית זכותן של העניינית של בית הדין הרבני.

ד. סוגיית זכותן של המשיבות-המערערות שכנגד בנחלה מעולם לא הובאה להכרעתו של בית הדין קמא, ולא נטענו בה טענות. למרות זאת, בית הדין אמר בה את דבריו כאמרת אגב "להשלמת התמונה".

ה. גם לגופו של עניין טעה בית הדין בקובעו שגברת [אלמונית] אינה זכאית לחלק בנחלה, מפני שישנן עדויות שגירושיה ממר [פלוני] המנוח נעשו מתוך הכרח כלכלי וכי עד יום פטירתו הייתה גברת [אלמונית] לידו וסעדה אותו, וממילא היא נחשבת כבת הזוג הזכאית לקבל את חלקו בנחלה.

טענות התשובה לערעור שכנגד

א. הערעור שכנגד הוגש באיחור, ללא בקשת הארכה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. הערעור שכנגד אינו נוגע לערעור העיקרי.

ג. הליכי הגירושין בין גברת [אלמונית] למנוח היו הליכי גירושין קשים, ועל כן ודאי שאין לקבל את הטענה כאילו היא חיה עמו לאחר הגירושין, וזכאית לקבל זכויות בנחלתו. המנוח עצמו טען בהליכים המשפטיים מול גברת [אלמונית] כי המשק רשום על שם אשתו הראשונה כדי להשתמש מטענת זכות כלשהי של גברת [אלמונית].

ד. בין המנוח לגברת [אלמונית] נכרת הסכם גירושין שלפיו אין ביניהם שום תביעות, ועל כן היא אינה יכולה לטעון היום לקיומן של זכויות כאלו.

דיון והכרעה

א. אנו עוסקים בהסכם ממון שנכרת בין הצדדים ואשר פרשנותו עומדת כאן לדיון. האם מוקנית לערכאה שאישרה את ההסכם הסמכות לפרשו? על שאלה זו ענה בית המשפט העליון בכמה הזדמנויות וכך אמר (בג"ץ 4111/07 פלונית נגד פלוני):

מקום בו התקיים דיון ובירור, הרי בכל עתירה לשינוי ההכרעה שנתקבלה, לתיקונה או לביטולה, נתונה סמכות נמשכת לערכאה שתחת ידה יצאה הכרעה זו. גם הדיון בבקשה לאכיפת ההכרעה (ובלבד שאינה כרוכה בצורך לפרש את פסק הדין הנאכף) מסור, כך נדמה, לערכאה המקורית, למצער ככל שעילת הבקשה היא בפקודת בזיון בית המשפט (התקפה גם בבית הדין הרבני, על פי סעיף 7א לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז – 1956). באשר לסמכות נמשכת לפרש את אותה החלטה, מקום בו אין היא נהירה די הצורך, אין הפסיקה דוברת לשון אחידה (ראו, מחד, את דברי השופט מ' חשין בבג"ץ 6103/93 לוי הנ"ל, בעמ' 612, ודברים שכתבה השופטת א' פרוקצ'יה בבג"ץ 8638/03 אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, בפסקה 25 לפסק דינה ([פורסם בנבו], 6.4.06); ומנגד, את דברי השופט ח' כהן בע"א 164/71 צפניה נ' צפניה, פ"ד כ"ו (1) 515, 517 (1972) ואת דבריה של השופטת ביניש בבג"ץ 8578/01 חליוה הנ"ל, בעמ' 642 [...])

במקרה שבו ניתן פסק דין המעגן כלשונו הסכם ממון בין הצדדים (ולהשקפתי גם אותו חלק בהסכם רחב יותר, הנדרש לענייני ממון), מתקיימת באופן חלקי סמכות נמשכת גם בלא שהוכרע דבר. על פי הכלל הקבוע כיום בסעיף 2(א) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973, שינוי, תיקון או ביטול של ההסכם יכול שייעשה אך בפניה של הערכאה המקורית ("וכן טעון שינוי של הסכם כזה אישור כאמור" – לשון החוק. ראו גם ע"א 394/88 מאיר נ' מאיר, פ"ד מד(2) 471, 475 (1990); ע"א 3203/91 אזולאי נ' אזולאי, בפסקה הרביעית לפסק-דינו של השופט ת' אור ([פורסם בנבו], 23.10.95); בג"ץ 8578/01 חליוה הנ"ל, בעמ' 641). מנגד, נקבע בפסיקה, עתירה לאכיפתו או לפירושו של הסכם ממון אינה מקימה סמכות נמשכת לערכאה המקורית (ע"א 556/75 צביק נ' צביק, פ"ד לא(1) 7, 11 (1976); ע"א 3868/95 ורבר הנ"ל, בעמ' 838; בג"ץ 8578/01 חליוה הנ"ל, שם).

ב. הכלל העולה מן הדברים הנ"ל הוא: כאשר בית הדין קיים דיון שבעקבותיו התגבש ההסכם – אין קביעה אחידה בפסיקת בית המשפט אשר שוללת את סמכות בית הדין הרבני לפרש את ההסכם. במקרה שלנו, בית הדין אכן קיים דיון שבעקבותיו כתב הסכם בין הצדדים, ועל כן איננו מקבלים את הטענה לפיה אין לבית הדין סמכות פרשנות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. זאת ועוד, הבקשה המקורית שהגיש מר [פלונני] הייתה בקשה לאכיפת ההסכם שקיבל תוקף של פסק דין. בקשה זו באה לאחר ניסיונות של הבעל לשנות את הרישום במשרדי הסוכנות, ניסיונות אשר לא צלחו. על רקע זה יש לפרש את פניית מר [פלונני] לבית הדין בשנת 2000 בבקשה לאכוף את הסכם הגירושין שנחתם בינו לבין גברת [פלונני], כדי שיוכל לשנות את הרישום. אם כן, בבקשת אכיפה עסקינן, וככזו ודאי שיש לבית הדין סמכות לדון בה כשלעצמה. אכן, כאן מלבד האכיפה נדרשה פרשנות להסכם, אך כאמור, אין בפסיקה האזרחית שלילה מוחלטת של סמכות הפרשנות במקרה כזה.

ד. בנוסף לנימוקים שהועלו לעיל לביסוס סמכותו של בית הדין יש להוסיף: גברת [פלונני] הטוענת כעת לחוסר סמכות של בית הדין, לא טענה טענה כזו ביחס לאותה ערכאה כאשר התדיינה בפניה והיא נתנה פסק הדין שקבע קביעות הנוחות לה.

להתנהגותה זו שתי תוצאות משפטיות:

ראשית, השתיקה כשלעצמה וחוסר העלאת טענת סמכות בשלביו המוקדמים של הדיון מהוות הסכמה לסמכותו של בית הדין.

שנית, משמחזיקה המערערת בפסק הדין הראשון וטוענת שהוא בעל תוקף משפטי, היא מושתקת מלהעלות טענה משפטית הפוכה. כך אמר בית המשפט ביחס לעקרון ההשתק (רע"א 4224/04 בית ששון בע"מ נ' שיכון עובדים והשקעות בע"מ):

הטענה בדבר השתק שיפוטי יכולה להתעורר מקום שבו אחד מבעלי הדין מעלה טענות עובדתיות או משפטיות סותרות באותו הליך עצמו או בשני הליכים שונים (ניתן לראות באיסור על העלאת טענות עובדתיות חלופיות כנגד אותו בעל דין בכתב טענות אחד משום דוגמה של השתק שיפוטי; האיסור קבוע בתקנה 72(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד – 1984). התכלית שמאחורי ההשתק השיפוטי היא למנוע פגיעה בטוהר ההליך השיפוטי ובאמון הציבור במערכת המשפט וכן להניא מפני ניצולם לרעה של בתי המשפט [...] בעוד שתורת ההשתק מכוח מצג מתמקדת בצדדים ובמערכת היחסים ביניהם, הרי הדגש בהשתק השיפוטי הינו על היחס בין בעל הדין לבין בית המשפט.

ועוד שם בדברי השופט רובינשטיין:

יש מקום לראות את סוגיית ההשתק השיפוטי גם במשקפי תום הלב [...]. כללם של דברים, בעיניי היסוד להשתק השיפוטי הוא יסוד מוסרי, קרי: דרישה להתנהלות כנה שאינה בנויה אך על צרכים טקטיים.

ה. נימוק נוסף הקיים בענייננו הוא העברת הדיון בנושא על ידי בית המשפט למשפחה אל בית הדין הרבני. סעיף 79(ב) לחוק בתי המשפט קובע כי בית המשפט שהועבר אליו עניין לטיפולו על ידי בית משפט אחר, לא יעבירו עוד. הפסיקה קבעה כי עצם ההעברה לבית משפט אחר מסמיכה את בית המשפט הנעבר גם אם הוא אינו בית המשפט המוסמך מראש (ע"א 145/58 קלקודה נגד אגד) ואפילו נעשתה ההעברה אל בית המשפט הנעבר בטעות, קנה זה האחרון את סמכותו לדון בעניין (רע"א 3319/00 שור נגד בן יקר גת). בעניין זה כתב בית המשפט (בפרשת בן יקר גת הנ"ל):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אנו סבורים שצו העברה שניתן לפי סעיף 79 לחוק מחמת היעדר סמכות מכל סיבה שהיא מקנה לבית המשפט את הסמכות לדון בתובענה. אם תרצה, הוא מהווה מעין השתק המונע בעל דין שלא העלה בעתה טענה של חוסר סמכות מסוג אחד מלעורר טענה של היעדר סמכות מסוג אחר לפני בית המשפט הנעבר [...]

ו. משהוכחנו כי לבית הדין קמא סמכות לפרש את ההסכם, רשאי בית הדין להשתמש בכלים הפרשניים העומדים לרשותו כדי לפרש את אומד דעתם של הצדדים, וכך אכן עשה. הוא מנה שורה של נימוקים המטים את הכף לטובת הפרשנות שהסתלקותה של גברת [פלונית] הייתה מן הנחלה כולה ולא רק מן הבית.

ז. מעיון בפסק הדין עולה כי תיאורו של סופר הדיינים ביחס לזמן כריתת הסכם הגירושין לא היה גורם בלעדי או גורם מכריע בתהליך הסקת המסקנה של בית הדין קמא. כאמור, בית הדין מציג שורה של נימוקים כבדי משקל לפרש את ההסכם כמו שפירש תיאורו של סופר הדיינים, גם אם היינו מסכימים לראותו כמי שאינו, ואיננו אומרים כן, עדיין היינו יכולים לקבל את חוות דעתו של בית הדין קמא בשאלת הפרשנות, כפרשנות לגיטימית, מבוססת ומנומקת, כזו שאין לערכאת ערעור סיבה לחלוק עליה.

ח. כבר הזכרנו לעיל שההליך במקורו נפתח על ידי מר [פלונית] המנוח, זאת לאחר שנכשל בניסיונותיו לתקן את הרישום במסמכי הסוכנות. כישלון זה נבע בעטיו של הספק שהיה קיים, בעיני המוסדות הרושמים, בלשונו של הסכם הגירושין. בית הדין שנתן בשעתו את פסק הדין הקובע שהספק בפירוש ההסכם גורם לאי־השינוי, הוא זה שפתח את השאלה הזו לדיון מחודש. כך החלטת בית הדין האזורי מיום 26.12.2003 קובעות שיהיה מקום לחזור ולדון בתיק אם ימצאו ראיות לביסוס הטענות. החלטות אלו נשענות על הוראת תקנה קכ"ח לתקנות הדיון, המעניקות לבית הדין סמכות ליזום בעצמו דיון מחודש בעניין.

ט. מסיבה זו איננו מקבלים את הטענה כי הרישום במסמכי הסוכנות מעניק חלק שווה למר [פלונית] ולגברת [פלונית]. כאמור, ההליך במקורו נפתח משום ש[פלונית] כשל בניסיונותיו לשנות את הרישום, זאת מפאת הספק שהיה למוסדות הרושמים בפירושו של הסכם הנישואין. עמדתה המשפטית של הסוכנות היהודית כפי שהובעה במכתבו של עו"ד שליו מכירה בכך שהסכם הגירושין גורם לסילוק זכויותיה של גברת [פלונית], אלא שהשאלה הייתה מה בדיוק הפירוש של סעיף ההסתלקות. שאלת פירושו של ההסכם ושאלת קיומו של הצורך המשפטי לשנותו היא זו שנידונה לאורך השנים, במטרה שהרישום אכן ישקף את המצב המשפטי הנכון. את המצב המשפטי הנכון קבע בית הדין קמא בהחלטתו נשואת הערעור.

י. בית הדין אינו יכול לקבל את הטענה שההליך בבית הדין קמא נוהל בחוסר שוויוניות מפני שגברת [פלונית] לא הייתה מיוצגת בדיון ולא ניתנה לה הזדמנות להשמיע את טענותיה. אכן מניעת הזכות להיות מיוצג היא פגיעה בזכות יסוד של המתדיין, אך 'עם כל הכבוד', לא ניתן לטפול על בית הדין קמא טענת חוסר שוויוניות כאשר בעל דין עצמו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בוחר להופיע כשהוא אינו מיוצג. השאלה הרלוונטית היא אם בית הדין ניהל את הדיון בהגינות תוך שמירה על כללי הצדק הטבעי ומתוך מתן הזדמנות לכל צד להשמיע את דברו בעצמו או באמצעות מיופה כוח. לשאלה זו תשובתנו הנחרצת היא חיובית.

יא. לאור כל האמור – בית הדין דוחה את הערעור של גברת [פלונית]. קביעתו של בית הדין קמא באשר לפרשנות הסכם הגירושין שערכה המערערת עם מר [פלוני] המנוח, נשארת על כנה. וממילא: הקביעה הכתובה בסעיף ב' למסקנותיו של בית הדין קמא שלפיה: "בהסכם הסתלקה גברת [פלונית] מכל הזכויות שהיו לה הן בבית והן במשק וויתרה על כל תביעה בעניין" – נשארת בתוקפה. הסתלקות זו היא מכל זכות, מכל סוג שהוא, שהייתה יכולה להגיע לגב' [פלונית] בנחלה, לרבות זכויות מכוח חוזה עם המדינה או עם הסוכנות או מכוח חברות במושב וכיוצא באלה.

יב. ביחס לזכותה של המשיבה – המערערת שכנגד – בנחלה.

ראשית: אין ממש בטענות הפרוצדורליות המנסות לטעון כאילו במקרה דנן אין זכות ערעור שכנגד. ולגופו של עניין: סמכותו של בית הדין הרבני חלה ביחס להסכם הגירושין שנחתם בין בני הזוג ולזכויות שמכוחו, להבדיל מזכויות אחרות הנובעות רק מכוח חוזה עם הסוכנות או עם גוף רשמי אחר. הסכם גירושין זה הוא הסכם תקף לכל דבר ועניין, ובית הדין אינו מקבל את הטענה כאילו הגירושין או ההסכם שבעקבותיו נעשו מתוך אילווצים.

יג. כפי שהתבאר לעיל בית הדין הרבני מוסמך להביא לאכיפתו ולפרשנותו של חוזה במקרה שהוא דן ופסק בתיק, כמו במקרה דנן.

יד. זו לשונו של הסכם הגירושין בין [פלוני] המנוח לבין אשתו [אלמונית] שנחתם ביום י"ח בשבט תשס"ו (16.2.2006).

ו. מוסכם על הצדדים שאם בעתיד יעמוד לזכות האישה זכות כלשהי בגין המשק במושב [...] היא מתחייבת להעביר זכות זו לשתי הבנות [א'] ו[ב'] בחלקים שווים.

ז. מוסכם על הצדדים שאם בעתיד יעמוד לזכות הבעל זכות כלשהי בגין המשק במושב [...] הוא מתחייב להעביר מזכויותיו, עשרים אלף דולר, עבור שתי הבנות [א'] ו[ב'] בחלקים שווים.

ח. האישה מתחייבת לסייע לבנות, כאשר יגיעו לפרקן מתוך מה שיעמוד לרשותה.

ט. פרט לאמור לעיל, אין לצדדים תביעות זה על זה.

טו. עיון בלשונו של הסכם הגירושין מעלה כי האישה, גברת [אלמונית], לא הסתלקה בהסכם זה מזכויותיה במשק, אלא התחייבה להעביר כל זכות, אם תהיה כזו, לבנותיה [א'] ו[ב'].

טז. עם זאת, הסמכות לקבוע אם בני זוג נחשבים נשואים, והאם גברת [אלמונית] נחשבת 'בת זוג' של מר [פלוני] – נתונה בידי בית הדין הרבני. לפיכך: ככל שישנן זכויות כלשהן שמגיעות ל'בת זוג' של הנפטר מכוח היותה כזו, הרי שבית הדין קמא קבע, ואין כל סיבה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לסטות מקביעתו זו, כי הגב' [אלמונית] אינה נקראת 'בת זוג' של מר [פלוגני] המנוח משהתגרשה ממנו בגט פיטורין ביום כ"ב בשבט תשס"ו (20.2.2006).

פסק דין

לאור כל האמור, מוחלט:

1. הערעור של גברת [פלוגנית] – נדחה. הקביעה הכתובה בסעיף ב' למסקנותיו של בית הדין האזורי לפיה: "בהסכם הסתלקה גברת [פלוגנית] מכל הזכויות שהיו לה הן בבית והן במשק וויתרה על כל תביעה בעניין" – נשארת בתוקפה.

2. ביחס לערעור שכנגד של גברת [אלמונית] ובנותיה, בית הדין פוסק:

א. גירושה של גברת [אלמונית] ממר [פלוגני] וכן הסכם הגירושין שקדם להם תקפים ושרירים והוראות ההסכם מחייבות.

ב. גב' [אלמונית] לא הסתלקה בהסכם גירושה ממר [פלוגני] מזכויותיה במשק, אלא התחייבה להעביר כל זכות, אם תהיה כזו, לבנותיה [א'] ו[ב'].

ג. בית הדין קובע כי ככל שישנן זכויות בנחלה אשר היו מוקנות למי אשר מוגדרת כ'בת זוג' של מר [פלוגני] המנוח, הרי שגב' [אלמונית] אינה זכאית להם כיוון שמרגע הגירושין אינה נחשבת עוד 'בת זוג' של מר [פלוגני] המנוח.

ד. אם יחליט בית המשפט למשפחה, בהתאם לסמכויותיו החוקיות ובמסגרת הדיון שתלוי ועומד בפניו, על זכויות כלשהן של גברת [אלמונית] בנחלה, זכויות שהיא זכאית להן אף שהיא אינה מוגדרת עוד 'בת זוג' של המנוח, הרי שבהתאם להסכם הגירושין זכויות אלו ירשמו על שם הבנות [א'] ו[ב'], בחלקים שווים.

פסק הדין ניתן לפרסום, בהשמטת כל פרט מזהה.

ניתן ביום י"ז בטבת התשע"ח (4.1.2018).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא